

‘Het verband tussen de structurele kenmerken en de
educatieve kwaliteit van kinderdagverblijven en
peuterspeelzalen’

Van Beem, M. (3281795)

Universiteit Utrecht

Master Orthopedagogiek
Zorggebied: Leerlingenzorg
Beoordelaar: P. Slot
Tweede beoordeelaar: A. de Haan
Inleverdatum: 04 juli 2012

Voorwoord

Deze thesis is het resultaat van mijn onderzoek naar de relatie tussen structurele en educatieve kenmerken op voorschoolse voorzieningen. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de Master Orthopedagogiek van de Universiteit Utrecht.

Tijdens mijn zoektocht naar de juiste studie, ben ik in aanraking gekomen met veel werkgebieden in de sociale sector. Ik weet nu, dat mijn ambities op pedagogisch gebied en bij het werken met kinderen liggen. Daarbij heb ik zelf ook enige tijd op een kinderdagverblijf gewerkt. Gedurende deze periode heb ik ontdekt, dat de welbekende uitspraak ‘handelen in het belang van het kind’, op educatief gebied niet altijd optimaal wordt uitgedragen. Naar aanleiding hiervan was ik benieuwd, in hoeverre de educatieve ontwikkeling van kinderen wordt gestimuleerd op voorschoolse voorzieningen in Nederland en waar mogelijke verbeterpunten liggen. Hier is mijn onderzoek dan ook op gericht.

Het afgelopen collegejaar hebben veel mensen mij gesteund, gestimuleerd en geïnspireerd, wat heeft bijgedragen aan de totstandkoming van deze Masterthesis. Allereerst wil ik mijn begeleidster Pauline Slot bedanken voor haar inzet, feedback, flexibiliteit en tips tijdens het gehele onderzoeksproces. Daarnaast wil ik mijn thesisgroep en vriendinnen bedanken voor hun betrokkenheid, feedback en advies. Tenslotte wil ik mijn familie en vriend bijzonder bedanken voor hun advies, begrip, steun en geloof in mijn kunnen.

Marlies van Beem

Juli 2012

Abstract

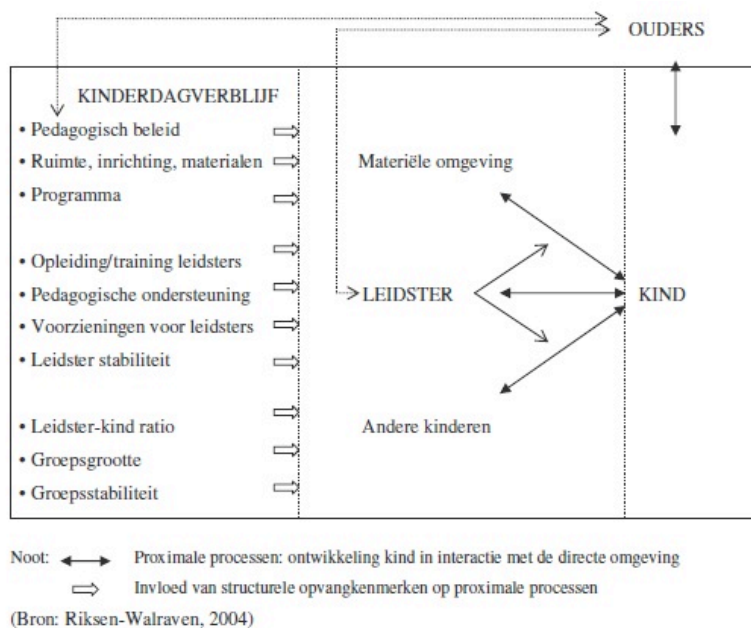
Background: The use of child day care and play groups has seen an increase, making these preschools one of the main sources in the upbringing of children. As a result, it is important to monitor the quality of the teacher-child interaction, since the teacher is an important spill in the process quality on preschools. **Aim:** the purpose of this study is to determine contributing factors to the quality of educational support on preschools. Educational support is the extent to which preschool teachers can effectively support the learning, general knowledge and language development of children. The focus lays on the relationship between structural characteristics (teacher's educational level, additional training and use of educational programs) and teacher's educational support for children. The mediating role of guidance on the job is discussed. **Method:** a total of 126 preschool teachers filled in a questionnaire, which contained questions about their demographic background, guidance on the job and the way they stimulated play, language and math activities for children. The CLASS Toddler, an observation instrument, determined the degree to which preschool teachers encouraged and facilitated the children's development. **Results:** the results revealed that the use of educational programs, significantly correlated to educational support; mainly found in play groups. **Conclusion:** there is small evidence to assume that preschools may benefit from educational programs as these may enhance the quality of educational support of preschool teachers for children. **Implications:** Further investigation is recommended to determine the role of guidance on the job for the quality of preschool institutions. **Keywords:** child day care, play groups, preschool teachers, teacher-child interaction, structural and educative quality.

**Het verband tussen de structurele kenmerken en de educatieve kwaliteit van
kinderdagverblijven en peuterspeelzalen**

De laatste decennia is de kwaliteit en het toenemend gebruik van voorschoolse voorzieningen (kinderdagverblijven en peuterspeelzalen) een veelbesproken onderwerp geweest in de media en de wetenschap. Van 1995 tot 2005 is er een forse stijging zichtbaar in het gebruik van kinderopvang (Vermeer, van IJendoorn, de Kruif, Fukkink, Tavecchio, Riksen-Walraven, & van Zeijl, 2005). In deze tien jaren is het gebruik van kinderopvang toegenomen met 125.000 kinderen (Vermeer et al., 2005). De voornaamste vorm van kinderopvang in 2009 is voor 313000 huishoudens formele opvang, als een kinderdagverblijf, en voor 63000 huishoudens een betaalde oppas of peuterspeelzaal geweest (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2012). Het grootste verschil tussen een kinderdagverblijf en een peuterspeelzaal is dat een peuterspeelzaal in beginsel is gericht op de voorbereiding op het basisonderwijs en de ontwikkeling van het kind en niet op de

opvang van een kind, zoals bij een kinderdagverblijf. De peuterspeelzaal is toegankelijk voor kinderen van twee tot vier jaar oud. Een kinderdagverblijf is daarentegen gericht op kinderen van nul tot vier jaar oud. Daarnaast zijn peuterspeelzalen een beperkt aantal uren per dag geopend en kunnen kinderen hier twee tot vier dagdelen per week terecht, terwijl een kinderdagverblijf de gehele werkdag geopend is en kinderen deze vorm van opvang hele dagen kunnen bezoeken, meestal twee tot drie dagen per week (Belangenvereniging van ouders in de kinderopvang [Boink], n.d.).

Gevers Deynoot-Schaub en Riksen-Walraven (2002) hebben in 2002 al opgemerkt, of door de drastische stijging van het gebruik van voorschoolse voorzieningen, de kwaliteit hiervan wel gewaarborgd zou kunnen blijven. De kwaliteit van de opvang bepaalt namelijk uiteindelijk, welke effecten kinderopvang op de ontwikkeling van kinderen heeft (Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven, 2002). De kwaliteit van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen hangt voornamelijk af van de pedagogische kwaliteit (Riksen-Walraven, 2004). De pedagogische kwaliteit wordt door Riksen-Walraven (2004) benaderd aan de hand van een dubbelfocus-benadering, welke wordt beschreven in haar kwaliteitsmodel voor kinderopvang (zie figuur 1).

Figuur 1. *Kwaliteitsmodel voor kinderopvang: Uit: 'Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria', door Riksen-Walraven, 2004, Pedagogiek, 4, p. 243-261.*

Dit model bestaat uit verschillende factoren die direct of indirect de ontwikkeling van het kind op voorschoolse voorzieningen beïnvloeden (Fukkink, Tavecchio, de Kruif, Vermeer & van Zeijl, 2005). Twee typen kwaliteitskenmerken worden onderscheiden: proceskenmerken (rechterkolom)

en structurele kenmerken (linkerkolom). De pedagogische kwaliteit bestaat uit proceskenmerken (directe ervaringen van het kind met de pedagogisch medewerker, met de materiele omgeving en met andere kinderen) én structurele kenmerken (randvoorwaarden die van directe of indirecte invloed zijn op de dagelijkse verzorging en opvoeding van het kind).

De pedagogische kwaliteit van voorschoolse voorzieningen wordt als zeer belangrijk beschouwd omdat de vroege kindertijd, nul tot vier jaar, een belangrijke levensfase is, waarin de basis wordt gelegd voor de ontwikkeling van een mens (Thomason & La Paro, 2009; World Health Organization [WHO], 2011). Hierbij zijn pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, naast de ouders en familie, een steeds belangrijkere bron van opvoeding voor het kind (Thomason & La Paro, 2009), aangezien de pedagogisch medewerker de motor binnen de proceskwaliteit op voorschoolse voorzieningen is. De pedagogisch medewerker beïnvloedt zowel de interactiemogelijkheden van het kind, als de mate waarin het kind educatieve ondersteuning ontvangt. Deze thesis is gericht op de kwaliteit van de educatieve ondersteuning die de pedagogisch medewerker biedt aan kinderen, aangezien deze vorm van ondersteuning een belangrijke pijler is voor de pedagogische kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Educatieve ondersteuning wordt geoperationaliseerd als de mate waarin pedagogisch medewerkers het leren, de algemene kennis en taalontwikkeling van kinderen effectief kunnen stimuleren. Uit resultaten van internationaal onderzoek is gebleken, dat hoe hoger de educatieve kwaliteit en hoe hoger de leerkracht-kind relatie, hoe hoger kinderen, van drie tot vier jaar oud, scoren op pre academisch niveau (Howes, Burchinal, Pianta, Bryant, Early, Clifford & Barbarin, 2008). De resultaten uit de studie van Schütz, Ursprung en Woessmann (2009) hebben bovendien laten zien, dat vroege investering in educatie de educatieve capaciteiten, van kinderen met verschillende culturele achtergronden, kan verbeteren.

Ook uit nationaal onderzoek is gebleken dat de basis die kinderen later hebben, op onder andere sociaal, emotioneel, cognitief en taalontwikkelingsgebied, verstevigd wordt door de educatieve kwaliteit van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen (Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek [NCKO], 2011). Hierdoor heeft een kind later meer mogelijkheden tot het leveren van een bijdrage aan de maatschappij.

Uit de resultaten van eerder onderzoek naar de pedagogische kwaliteit van kinderopvang (Vermeer et al., 2005) is echter gebleken, dat de kinderopvang in 2005 tekort schoot op individuele ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen. Bovendien concludeerde Vermeer (2008), dat Nederland, in vergelijking met eerdere decennia, zijn vooraanstaande positie op het gebied van de kwaliteit van kinderopvang heeft verloren. Vooral op de subschalen 'individuele zorg' (het

verschonen, het slapen, de maaltijden en persoonlijke verzorging van kinderen) en ‘activiteiten’ (groepsmomenten waar het leren en de ontwikkeling wordt ondersteund door bijvoorbeeld een knutsel-, blokken- of muziekspel) werd laag gescoord. Ook is uit internationaal onderzoek gebleken, dat pedagogisch medewerkers vaak wel responsief en sensitief zijn, maar minder presteren op het betrekken van kinderen bij activiteiten en het aanleren van specifieke vaardigheden (Burchinal, Howes, Pianta, Bryant, Early, Clifford, & Barbarin, 2008).

Gelet op het bovenstaande, kan geconcludeerd worden dat de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen van belang is voor de academische en ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen. Vanuit maatschappelijk oogpunt is het dus ook belangrijk om de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen te waarborgen en optimaliseren. De rol van de pedagogisch medewerker is hierbij van groot belang. Educatieve ondersteuning van kinderen wordt momenteel door pedagogisch medewerkers nog niet altijd optimaal uitgevoerd.

Anderzijds, blijken structurele kenmerken als opleidingsniveau en aanvullende cursussen of workshops, gericht op de ontwikkeling van kinderen, belangrijke voorspellers voor de kwaliteit van kinderopvang te zijn. Hoe hoger de formele opleiding van pedagogisch medewerkers, hoe beter de pedagogische kwaliteit (Burchinal, Cryer, & Clifford, 2002; Mims, Scott-Little, Lower, Cassidy & Hestenes, 2008; National Institute of Child Health and Human Development [NICHD] Early Child Care Research Network, 2000). Daarnaast blijken workshops en cursussen voor pedagogisch medewerkers een effectief mechanisme te zijn, om de kwaliteit van kinderopvang te verbeteren (Burchinal et al., 2002). De resultaten van de studie van Fukkink en collega's (2005) laten zien, dat opleiding, training en aanvullende cursussen van pedagogisch medewerkers, kunnen bijdragen aan het onderhouden en mogelijk verhogen van de proceskwaliteit van kinderopvang. Ook het gebruik van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) programma's blijkt de kwaliteit van kinderopvang te verhogen (Frede, 1995; Pianta, Howes, Burchinal, Bryant, Clifford, Early & Barbarin, 2005). Met name kinderen in een achterstandspositie hebben hier baat bij (Schütz et al., 2009). Uit nationale onderzoeksrapporten blijkt, dat diverse aspecten van het professioneel functioneren van pedagogisch medewerkers voor verbetering vatbaar zijn (NCKO, 2011; Onderwijsinspectie, 2011). Bovendien is de opleiding van pedagogisch medewerkers vaak breed maar niet verdiepend, wat nadelig kan zijn voor het professioneel functioneren (Nederlands Jeugd Instituut [NJI], 2012). Daarom is er door de overheid voor de periode 2008-2012, 40 miljoen euro ter beschikking gesteld aan de sector kinderopvang, ter verbetering van de kwaliteit van het professioneel en pedagogisch functioneren van medewerkers (NJI, 2012).

Concluderend kan gesteld worden, dat bovengenoemde verschillende structurele kwaliteitskenmerken bijdragen aan de kwaliteit van het functioneren van pedagogisch medewerkers en de pedagogische kwaliteit van kinderopvang.

Naast structurele kenmerken lijken ook reflectie en feedback belangrijke aspecten voor het verhogen van de pedagogische vaardigheden van medewerkers te zijn. Resultaten uit het onderzoek van Thoonen, Slegers, Oort, Peetsma, en Geijssel (2011) hebben laten zien, dat professionele reflectie op het functioneren van leerkrachten in het onderwijs, een belangrijke voorspeller is voor hun vaardigheden. Daarnaast is uit onderzoek gebleken, dat feedback op het functioneren van pedagogisch medewerkers, door middel van videofeedback of computergestuurde feedback, effectief is voor het verbeteren van hun interactievaardigheden met kinderen (Fukkink & Lont, 2007; Reedy, Luiselli & Thibadeau, 2001). De studie van Moolenaar, Slegers en Daly (2012) heeft laten zien, dat werk gerelateerde collegiale adviesnetwerken van leerkrachten op basisscholen, de percepties over hun professioneel functioneren positief beïnvloedt en daarmee in verband gebracht kan worden met verhoogde schoolprestaties van leerlingen. Uitwisseling van feedback gerichte informatie door pedagogisch medewerkers blijkt echter nog een relatief onbekend aspect binnen voorschoolse voorzieningen te zijn (Stremmel, Benson & Powell, 1993).

Samenvattend kan gezegd worden, dat zowel persoonlijke reflectie als elektronische en persoonlijke feedback invloed lijken te hebben op de pedagogische vaardigheden van leerkrachten en pedagogisch medewerkers. Indirect lijkt feedback ook invloed te hebben op academische vaardigheden van kinderen. Interessant om te onderzoeken is, of er een verband bestaat tussen de pedagogische kwaliteit van voorschoolse voorzieningen en feedback op het professioneel functioneren van medewerkers. De pedagogische kwaliteit is een samenspel van structurele kenmerken en educatieve ondersteuning. Het is van wetenschappelijk belang om de verhouding tussen de proces en structurele kenmerken in kaart te brengen, zodat wetenschappelijke kennis over onderliggende mechanismen van pedagogische kwaliteit mogelijk verrijkt kan worden. Daarnaast is het van maatschappelijk belang, om te bekijken welke van bovengenoemde kenmerken in relatie met elkaar staan en waar eventuele mogelijkheden voor de optimalisering van de pedagogische kwaliteit liggen, in verband met de eerder genoemde (academische) mogelijkheden van kinderen in de maatschappij. Bovendien is de pedagogische kwaliteit ook van belang voor het kind en zijn toekomst binnen de maatschappij. Daarom is de doelstelling van dit onderzoek: het formuleren van mogelijkheden voor de optimalisering en het waarborgen van de kwaliteit van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Om aan deze doelstelling te kunnen voldoen, is het noodzakelijk om te onderzoeken welke relatie de afzonderlijke structurele kenmerken hebben met de educatieve

kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Zoals eerder aangegeven verschilt het gebruik van kinderdagverblijven met het gebruik van peuterspeelzalen (CBS, 2012). Daarom is het interessant om te onderzoeken, of ook de pedagogische kwaliteit tussen deze twee voorschoolse voorzieningen verschilt. Deze vergelijking is wetenschappelijk relevant omdat er, voor zover bekend, nog weinig kennis bestaat over de onderliggende factoren van het verschil in kwaliteit tussen kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Gelet op het bovenstaande, kunnen de onderzoeksvraag en deelvragen van deze thesis geformuleerd worden als:

‘wat is de relatie tussen structurele kwaliteitskenmerken en de educatieve kwaliteit van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven?’

1.1 Wat is de relatie tussen het opleidingsniveau van de pedagogisch medewerker en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen?

1.2 Wat is de relatie tussen gevolgde aanvullende cursussen door pedagogisch medewerkers en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen?

1.3 Wat is de relatie tussen het gebruik van een VVE-programma en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen?

2. Wat is het mediërend verband van begeleiding op de werkvloer, op de relatie tussen de structurele en educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen?

3. Wat is het verschil in de relatie tussen de structurele en educatieve kwaliteit van kinderdagverblijven, ten opzichte van die op peuterspeelzalen?

Aangezien eerdere studies hebben aangetoond, dat de structurele kenmerken opleidingsniveau, aanvullende cursussen en het gebruik van een VVE-programma bijdragen aan de pedagogische kwaliteit van kinderopvang, is de verwachting dat er een positief verband bestaat tussen de afzonderlijke structurele kenmerken en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Daarnaast bestaat er enig bewijs dat interne feedback op het functioneren van pedagogisch medewerkers positief verband houdt met de pedagogische vaardigheden van medewerkers en daarmee ook de schoolprestaties van leerlingen. De verwachting bestaat, dat binnen dit onderzoek feedback, geoperationaliseerd als begeleiding op de werkvloer, een positief mediërende rol heeft in de relatie tussen de structurele en educatieve kwaliteit van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Bij mediatie wordt het effect van de onafhankelijke variabele op de afhankelijke variabele deels overgebracht via een derde variabele, in dit geval begeleiding op de werkvloer (Preacher & Hayes, 2004).

Tenslotte is het interessant om, gezien het verschil in gebruik tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, het verschil in kwaliteit tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven te

onderzoeken. Op basis van het verschil in gebruik van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven en het verschil in leeftijd op deze voorschoolse voorzieningen (kinderen tussen twee en vier jaar oud kunnen naar een peuterspeelzaal en kinderen van nul tot vier jaar kunnen gebruik maken van een kinderdagverblijf) bestaat de verwachting, dat de educatieve kwaliteit op peuterspeelzalen groter zal zijn (CBS, 2012; Boink, n.d.).

Methode

Participanten

Binnen het huidig explorierend veldonderzoek werden de onderzoekseenheden gevormd door pedagogisch medewerkers op 91 peuterspeelzalen en 34 kinderdagverblijven in Nederland, met kinderen tussen de twee en vier jaar oud. In totaal hebben 126 pedagogisch medewerkers, allen vrouw (100%), deelgenomen aan dit landelijk onderzoek. Het opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers wordt in tabel 1 beschreven.

Tabel 1. *Demografisch kenmerk opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers (N=126).*

		Frequentie	Percentage
PSZ en KDV	MBO niveau 3	69	54.8%
	MBO niveau 4	22	17.5%
	HBO opleiding	35	27.8%
Totaal		126	100%
PSZ	MBO niveau 3	47	51.6%
	MBO niveau 4 en HBO	44	48.4%
Totaal		91	100%
KDV	MBO niveau 3	22	64.7%
	MBO niveau 4 en HBO	12	35.3%
Totaal		34	100%

Noot. PSZ = peuterspeelzalen, KDV= kinderdagverblijven

De populatie van dit onderzoek was niet a-select, omdat deze is verkregen vanuit een bestand van scholen en kinderen die al deelnamen aan een landelijk onderzoek naar de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Het onderzoek was een doelgerichte steekproef, omdat de onderzoekers specifieke eenheden uit de populatie (pedagogisch medewerkers van geselecteerde voorschoolse voorzieningen) hebben getrokken (Baarda, 2009).

Instrumenten

Classroom Assessment Scoring System Toddler (CLASS).

Het observeren van de interactie tussen pedagogisch medewerker en kind is gedaan door middel van het observatie instrument CLASS Toddler (La Paro, Hamre & Pianta, 2011). Dit scoringsstelsel is ontwikkeld om de interactie tussen pedagogisch medewerker en kind op voorschoolse instellingen

te kunnen meten. De interactie tussen pedagogisch medewerker en kind wordt binnen de CLASS Toddler geobserveerd op drie domeinen: Emotionele ondersteuning, Groepsorganisatie en Educatieve ondersteuning. Deze thesis richtte zich op de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen en maakte daarom alleen gebruik van het CLASS domein Educatieve ondersteuning. Educatieve ondersteuning kent drie dimensies: ‘Faciliteren van leren en ontwikkeling’, ‘Kwaliteit van feedback’ en ‘Stimuleren van taalontwikkeling’, die allemaal afzonderlijk meegenomen werden in dit onderzoek (zie bijlage).

Uit het onderzoek van Thomason en La Paro (2009) en de studie van La Paro en collega’s (2011) lijkt de eerste begripsvaliditeit van de CLASS Toddler bevestigd te worden. Daarnaast is de betrouwbaarheid van de CLASS pre-k in verschillende internationale studies onderzocht (Howes et al., 2008; Mashburn, Pianta, Hamre, Downer, Barbarin, Burchinal, Bryant et al., 2008). Resultaten van deze studies gaven aan, dat de Cronbach’s *Alpha* voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid tussen de .77 en .88 lag (Howes et al., 2008). Hierdoor kon vastgesteld worden, dat de CLASS pre-k betrouwbaar was. Omdat de CLASS pre-k op veel gebieden overeenkomt met de CLASS Toddler, wordt verwacht, dat de CLASS Toddler voldoende betrouwbaar is.

Alvorens te observeren met de CLASS Toddler, volgden observanten een intensieve training waarbij zij minimaal 80 procent betrouwbaar moesten scoren op zowel een test als een live observatie.

Vragenlijst voor pedagogisch medewerkers.

De vragenlijst, welke ontwikkeld is door de Universiteit Utrecht in samenwerking met het Kohnstamm instituut, bestaat uit verschillende onderdelen van bestaande meetinstrumenten. De vragenlijst bevat 42 vragen over verschillende kwaliteitsaspecten van een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal, achtergrondkenmerken en de beleving van de interactie met kinderen van de pedagogisch medewerker. Er werden tien vragen van de vragenlijst opgenomen in dit onderzoek, die gingen over verschillende kwaliteitsaspecten van een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal en achtergrondkenmerken van de pedagogisch medewerker (zie bijlage). De educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen werd zowel gemeten door de CLASS als door de vragen één, twee, drie, negen en tien uit de vragenlijst. De structurele kenmerken werden gemeten aan de hand van de vragen 22, 25 en 26 uit de vragenlijst. Elke vraag is gestandaardiseerd in de data analyse, zo is een eenduidig overzicht verkregen.

Variabele verrijken van spel.

Vraag één (item A, C, E, G) uit de vragenlijst heeft betrekking op hoe een pedagogisch medewerker het spel van kinderen begeleidt, ter ondersteuning van hun leren en ontwikkeling. Een voorbeeld

hiervan is: ‘tijdens het spelen houd ik het spel tussen de kinderen op gang door met hen mee te spelen’. Respondenten hadden hierbij de keuze uit een vijftal antwoordmogelijkheden, variërend van ‘niet van toepassing’ tot ‘zeer sterk van toepassing’. Deze vraag vormde de variabele ‘verrijken van spel’.

Variabele stimuleren van spel.

De vragen twee (item A, B, C, E, F, H) en drie (item E, F, J, K, L) gaan over samen spelen en plannen maken. Een voorbeeld hiervan is: ‘voordat kinderen beginnen met een werkje of een activiteit, vraag ik ze hoe ze het gaan aanpakken, wat het plan is’. Bij deze vragen is gekozen uit een zevental antwoordmogelijkheden, variërend van ‘nooit’ tot ‘altijd’. Daarbij vormden deze twee vragen de variabele ‘stimuleren van spel’.

Variabele stimuleren van taal-/rekenactiviteiten.

Vraag negen (item E, F, G, I, J, K) heeft betrekking op mogelijke tel- en rekenactiviteiten, zoals ‘Zelf hardop de kinderen tellen en dan vragen: hoeveel kinderen zijn er vandaag?’. Vraag tien uit de vragenlijst (item A, B, C, E, F, G, H, J, K) heeft betrekking op hoe de pedagogisch medewerker de kinderen begeleidt bij taalactiviteiten. Een voorbeeld hiervan is ‘ik laat kinderen in eigen woorden herhalen van wat in de groep of tijdens de uitleg gezegd is’. Bij beide vragen is uit een zevenpuntsschaal gekozen, variërend van ‘nooit’ tot ‘drie of meer keer per week’. Vraag negen en tien vormden samen de variabele stimuleren van taal- en rekenactiviteiten.

Variabele opleidingsniveau.

Vraag 22 betreft het opleidingsniveau van de pedagogisch medewerker, waarbij er een onderscheid gemaakt is tussen MBO niveau drie of vier en HBO. Van deze vraag is, ten behoeve van de regressie analyse, een dichotome variabele gemaakt, waarbij MBO niveau drie is gecodeerd als ‘0’ en MBO niveau vier en HBO samen gecodeerd zijn als ‘1’. Deze dichotome variabele is de variabele ‘opleidingsniveau’. Deze variabele is meegenomen om te onderzoeken of er een basis opleiding is gevolgd, naast eventuele aanvullende cursussen.

Variabele aanvullende cursussen.

Vraag 25 is een vraag over gevolgde aanvullende cursussen, waarbij alleen het type cursussen ter ondersteuning van de educatieve mogelijkheden van kinderen is meegenomen. Dit zijn de cursussen ter verbetering van de taalvaardigheid, cursussen in de omgang met baby’s of peuters, over de ontwikkeling van kinderen, over spelactiviteiten en muziek en dans met kinderen en cursussen met betrekking tot de Vversterk basis- of verdiepingstraining. Niet educatief gerichte cursussen zijn cursussen in gesprekstechnieken met ouders, in de omgang met probleemgedrag van kinderen, EHBO/ BHV cursussen of het niet volgen van aanvullende cursussen. Ook bij deze vraag is een

dichotome variabele, ten behoeve van de regressie analyse, gemaakt. Hierbij zijn de bovengenoemde educatief gerichte cursussen gecodeerd als '1' en de niet educatief gerichte of geen aanvullende cursussen gecodeerd als '0'. Deze tweede dichotome variabele wordt omschreven als 'aanvullende cursussen'.

Variabele VVE-programma.

Vraag 26 betreft het wel of geen gebruik maken van voor- en vroegschoolse educatie programma's (VVE) door pedagogisch medewerkers. Onder VVE-programma wordt het gebruik van één van de programma's Piramide, Kaleidoscoop, KO-totaal/ Uk en Puk, Speelplezier, Startblokken/ Basisontwikkeling, SPOREN, Taallijn VVE, Boekenpret en Doe meer met Bas verstaan. Bij het vormen van de variabele 'VVE- programma' is onderscheid gemaakt, tussen het wel gebruik maken van een VVE-programma, welke gecodeerd is als '1', en het niet gebruik maken van een VVE-programma, gecodeerd als '0'. Ook deze variabele is een dichotome variabele.

Variabele begeleiding op de werkvloer.

Vraag 15 (item B, D, E, F, G, H, K, L) van de vragenlijst gaat over intern overleg of het bespreken van het functioneren van pedagogisch medewerkers op de werkvloer. Hierbij is gekozen uit een zevental antwoordmogelijkheden, variërend van 'nooit' tot 'altijd'. Deze vraag is gebruikt als derde variabele (mediator) bij de relatie tussen structurele kenmerken en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen.

Procedure

Er is gebruik gemaakt van data, verkregen uit observaties die in de periode november 2010 tot en met april 2011 plaats hebben gevonden. In deze periode is er contact opgenomen met de deelnemende voorschoolse voorzieningen. Per kinderdagverblijf of peuterspeelzaal zijn één of twee groepen geobserveerd, één dagdeel per groep. Per groep zijn er vier CLASS- Toddler observaties van verschillende, veelvoorkomende interactiemomenten, zoals vrij spel en een eetmoment, van ongeveer 15 minuten lang uitgevoerd. Na elke observatie was een scoreformulier ingevuld door een observant, waarbij op een zevenpuntsschaal gescoord werd. Hierbij werden de scores één en twee als 'laag' beoordeeld, de scores drie, vier, vijf behoorden tot de middencategorie en de scores zes en zeven werden als 'hoog' beoordeeld. Deze score gaf de kwaliteit van de interactie tussen pedagogisch medewerker en kind weer.

Data analyse

Deze thesis heeft gebruik gemaakt van de data die in 2011 zijn verkregen. De benodigde data uit de vragenlijst en CLASS Toddler observaties, zoals omschreven bij onderzoeksinstrumenten, zijn statistisch geanalyseerd door middel van lineaire en multiple

regressieanalyses (Field, 2009). De relatie tussen de structurele kwaliteitskenmerken (meerdere onafhankelijke variabelen) en de educatieve kwaliteit (een afhankelijke variabele) van zowel kinderdagverblijven als peuterspeelzalen werd geanalyseerd door middel van een multiple regressie analyse (MRA). Ter beantwoording van deelvraag één werden 18 lineaire regressie analyses uitgevoerd, om te bepalen wat de afzonderlijke invloed van de drie onafhankelijke variabelen (aanvullende cursussen, opleidingsniveau en het gebruik van VVE-programma) was, op de verschillende afhankelijke variabelen verrijken van spel, stimuleren van spel, stimuleren van taal/rekenactiviteiten, faciliteren van leren en ontwikkeling, kwaliteit van feedback en stimuleren van taalontwikkeling. Alle variabelen werden gestandaardiseerd zodat ze meetbaar waren. Er werd voldaan aan de vijf voorwaarden voor een lineaire regressie analyse (lineaire samenhang, type data, niet herhaaldelijk gemeten, normaal verdeling en gelijke variantie). Ter beantwoording van de tweede deelvraag werden de voorwaarden voor een Sobel test bekeken. Alvorens de Sobel test uit te voeren, moest eerst aan vier voorwaarden worden voldaan; een significant effect van de afhankelijke op de onafhankelijke variabele, een significant effect van de onafhankelijke variabele op de mediator, een significant effect van de mediator op de afhankelijke variabele wanneer gecontroleerd werd voor het effect van de onafhankelijke variabele en een toename van het resterende effect van de onafhankelijke variabele wanneer de mediator werd meegenomen in de analyse (Baron & Kenny, 1986). Hier werd niet geheel aan voldaan. Voorafgaand aan de multi-pele regressie analyse (MRA), werden de voorwaarden voor het uitvoeren van een MRA gecontroleerd. De data bleek voldoende normaal verdeeld en gevonden univariate uitschieters zijn verwijderd. Vervolgens was er gecontroleerd voor normaliteit, lineairiteit en homoscedasticiteit van residuen. Ook aan deze assumpties werd voldaan. Ten derde bleek de Mahalanobis afstand niet het criterium van X^2 voor $df= 2$ (bij $\alpha = .001$) van 13.82 te overschrijden, wat betekent, dat er geen sprake was van multivariate uitschieters. Tenslotte bleek uit de relatief hoge tolerance bij alle variabelen ($>.85$), dat er geen sprake was van multicollineariteit bij het interpreteren van de resultaten van de MRA.

De resultaten werden beoordeeld aan de hand van significanties en effectgroottes (R^2). Na de uitvoering van de analyses werd bepaald of het effect significant is, met een significantieniveau van .05 (Field, 2009). Een effectgrootte van .010 tot .089 werd beoordeeld als een klein effect, .090 tot .24 als een matig effect en resultaten $> .25$ als een groot effect (Field, 2009).

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Deze thesis onderzocht de relatie tussen de structurele kwaliteitskenmerken en de educatieve kwaliteit van zowel kinderdagverblijven als peuterspeelzalen in Nederland. Het onderzoek richtte zich op de structurele kenmerken: opleidingsniveau, aanvullende cursussen en gebruik van VVE-programma's. De educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen bestond enerzijds uit vragen uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers over het verrijken en stimuleren van spel en taal-/rekenactiviteiten en anderzijds uit het CLASS Toddler domein educatieve ondersteuning. Daarnaast werd de vraag met betrekking tot begeleiding op de werkvloer in deze thesis meegenomen. In het databestand ($n = 126$) werden alleen de observaties van educatieve activiteiten 'in de kring', 'geletterdheid', 'educatie' en 'wetenschap' meegenomen. Niet educatieve activiteiten als een eetmoment werden buiten beschouwing gelaten. De beschrijvende statistieken worden weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. *Beschrijvende statistieken van de structurele kwaliteitskenmerken opleidingsniveau, aanvullende cursussen, VVE-programma's en begeleiding op de werkvloer (N=126).*

	<i>Frequentie</i>	<i>Percentage</i>
Wel een aanvullende, educatief gerichte, cursus gevolgd	105	83.3%
Geen aanvullende of educatief gerichte cursus gevolgd	21	16.7%
Totaal	126	100%
Wel gebruik maken van een VVE-programma	107	84.7%
Geen gebruik maken van een VVE-programma	19	15.1%
Totaal	126	100%
Één keer in de maand of minder begeleiding krijgen	112	88.9%
Twee tot drie keer per maand begeleiding krijgen	6	4.8%
Wekelijks begeleiding krijgen	8	6.3%
Totaal	126	100%

Lineaire regressie analyse

Uit de lineaire regressie analyses bleek, dat er een significant effect bestond van VVE-programma op de afzonderlijke educatieve kenmerken (verrijken van spel, stimuleren van spel en stimuleren van taal-/rekenactiviteiten). Het gebruik van een VVE-programma had een klein positief effect ($R^2 = .033$) op het verrijken van spel. Dat wil zeggen, dat het gebruik van een VVE-programma het verrijken van spel van kinderen positief beïnvloedde. Daarnaast bestond er een klein positief effect ($R^2 = .071$) tussen het gebruik van een VVE-programma en het stimuleren van spel, wat betekent dat het programma het stimuleren van spel door pedagogisch medewerkers verhoogde.

Ten derde lieten de resultaten een klein positief effect ($R^2 = .039$) zien van VVE-programma op het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten; het gebruik van een VVE-programma verhoogde het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten door pedagogisch medewerkers. Tenslotte bleek er ook een effect te bestaan van opleidingsniveau op het stimuleren van taal-/rekenactiviteiten. Dit was eveneens een klein positief effect ($R^2 = .056$), wat betekent dat hoe hoger het opleidingsniveau is, hoe meer pedagogisch medewerkers taal-/rekenactiviteiten bij kinderen stimuleren. De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.

Tabel 3. *Lineaire regressie analyses van onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabelen verrijken van spel, stimuleren van spel en stimuleren van taal-/rekenactiviteiten (N=126).*

<i>Afhankelijke variabele</i>	<i>Onafhankelijke variabele</i>	R^2	<i>B</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig.</i>
Verrijken van Spel					
	Opleidingsniveau	.025	.316	.177	.078
	Aanvullende cursus	.005	.115	.198	.434
	VVE-programma	.033	.179	.088	.044*
Stimuleren van spel					
	Opleidingsniveau	.023	.269	.158	.091
	Aanvullende cursus	.027	.324	.174	.064
	VVE-programma	.071	.238	.078	.003**
Stimuleren van taal-/rekenactiviteiten					
	Opleidingsniveau	.056	.418	.154	.008**
	Aanvullende cursus	.001	.068	.175	.696
	VVE-programma	.039	.176	.079	.027*

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Multipel regressie analyse

De verwachting van deelvraag twee, dat er een mediatie verband met mediator ‘begeleiding op de werkvloer’ zou bestaan bij het verband tussen de structurele kenmerken en educatieve ondersteuning, werd onderzocht door middel van een multiple regressie analyse en de Sobel test. Alvorens de Sobel test uit te voeren, moest eerst aan vier voorwaarden worden voldaan (Baron & Kenny, 1986). Aan de eerste voorwaarde werd voldaan; de variabele VVE-programma had een significant positief effect op de afhankelijke variabelen verrijken van spel, stimuleren van spel en stimuleren van taal/rekenen. Aan de tweede en derde voorwaarde werd niet voldaan. Er bestond geen significant effect van de onafhankelijke variabele, VVE-programma, op de mediator, begeleiding op de werkvloer (zie tabel 4). Daardoor kon de mediator ook geen significant effect op

de afhankelijke variabele hebben, wanneer werd gecontroleerd voor het effect van de onafhankelijke variabele. Het resterende effect van de onafhankelijke variabele nam af wanneer de mediator werd meegenomen in de analyse (voorwaarde vier). Hierdoor werd niet aan de voorwaarden voor het uitvoeren van een Sobel test voldaan. Daarom kon binnen deze thesis niet worden onderzocht, of er een mogelijk mediërend verband van begeleiding op de werkvloer voor de relatie tussen taal-/rekenactiviteiten en VVE-programma bestond (zie tabel 5).

Tabel 4. *Lineaire analyse van de onafhankelijke variabele VVE-programma's op de mediator, begeleiding op de werkvloer (N=126).*

<i>B</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig.</i>
.121	.089	.177

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 5. *Multipelle regressie analyses van onafhankelijke variabelen VVE-programma en begeleiding op de werkvloer, op de afhankelijke variabelen verrijking van spel, samen spelen en taal-/rekenactiviteiten (N=126).*

<i>Afhankelijke variabele</i>	<i>Onafhankelijke variabele</i>	<i>R²</i>	<i>B</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig.</i>
Verrijking van Spel		.036			
	VVE-programma		.190	.091	.040*
	Begeleiding op de werkvloer		.020	.091	.824
Stimuleren van spel		.100			
	VVE-programma		.225	.076	.004**
	Begeleiding op de werkvloer		.094	.076	.217
Stimuleren van taal-/rekenactiviteiten		.173			
	VVE-programma		.143	.074	.055
	Begeleiding op de werkvloer		.306	.074	.000***

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Ter beantwoording van de laatste deelvraag, het onderzoeken van het verschil in kwaliteit tussen de twee voorschoolse voorzieningen, werd ook een multipelle regressie analyse uitgevoerd. Hierbij werd een onderscheid gemaakt in peuterspeelzalen ($n = 91$) en kinderdagverblijven ($n = 34$), waarbij alleen de educatief gerichte activiteiten werden meegenomen. Een VVE- programma werd door 86 van de deze peuterspeelzalen en 20 van deze kinderdagverblijven gebruikt. Van de

pedagogisch medewerkers ($n = 126$) hebben 105 medewerkers een aanvullende cursus, ter ondersteuning van de educatieve mogelijkheden van kinderen, gevolgd.

Uit de resultaten blijkt, dat er alleen bij peuterspeelzalen een significant effect voorkwam. Er bestond een significant effect tussen VVE-programma en het stimuleren van spel, stimuleren van taal-/rekenactiviteiten en faciliteren van leren en ontwikkeling op peuterspeelzalen. Het gebruik van een VVE-programma had een matig positief effect ($R^2 = .114$) op het stimuleren van spel. Dat wil zeggen, dat pedagogisch medewerkers die werkten met een VVE-programma, het spel van kinderen meer stimuleerden. VVE-programma had een matig positief effect ($R^2 = .126$) op het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten. Een klein positief effect ($R^2 = .060$) werd gevonden tussen VVE-programma en het faciliteren van leren en ontwikkeling. Dit betekent, dat pedagogisch medewerkers die een VVE-programma gebruikten, hoger scoorden op het faciliteren van leren en ontwikkeling van kinderen. Daarnaast bleek uit de resultaten dat er een significant effect van opleidingsniveau op het stimuleren van taal-/rekenactiviteiten op peuterspeelzalen bestond. Dit was een matig positief effect ($R^2 = .126$), wat betekent dat hoe hoger het opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers was, hoe meer zij taal-/rekenactiviteiten op peuterspeelzalen stimuleerden (zie tabel 6).

Tabel 6. *Multipelle regressie analyse van onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabelen stimuleren van spel, stimuleren van taal-/rekenactiviteiten en faciliteren van leren en ontwikkeling voor peuterspeelzalen (N=91) en kinderdagverblijven (N=34).*

		R^2	B	Std. Error	Sig.
<i>Stimuleren van spel</i>					
PSZ	Opleidingsniveau	.114	.225	.180	.213
	Aanvullende cursussen		.125	.228	.585
	VVE programma		.427	.140	.003**
KDV	Opleidingsniveau	.069	.142	.342	.682
	Aanvullende cursussen		.385	.332	.255
	VVE programma		.008	.119	.945
<i>Stimuleren van taal-/rekenactiviteiten</i>					
PSZ	Opleidingsniveau	.126	.500	.193	.011*
	Aanvullende cursussen		-.095	.245	.700
	VVE programma		.379	.150	.014*
KDV	Opleidingsniveau	.011	.124	.272	.652
	Aanvullende cursussen		.046	.264	.861
	VVE programma		-.004	.094	.965

<i>Faciliteren van leren en ontwikkeling</i>					
PSZ	Opleidingsniveau	.060	-.155	.213	.468
	Aanvullende cursussen		-.147	.270	.587
	VVE programma		.343	.166	.042*
KDV	Opleidingsniveau	.047	-.050	.391	.898
	Aanvullende cursussen		.350	.379	.364
	VVE programma		-.132	.135	.339

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Noot. PSZ = peuterspeelzalen, KDV= kinderdagverblijven

Conclusie en discussie

Deze thesis onderzoekt het verband tussen structurele en educatieve kwaliteitskenmerken van voorschoolse voorzieningen, middels drie deelvragen. De eerste deelvraag richt zich op het onderzoeken van de relatie tussen de afzonderlijke structurele kenmerken en de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Uit de resultaten blijkt, dat er een significant effect bestaat tussen het eerste structurele kenmerk, het gebruik van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) programma's, en educatieve kwaliteit (verrijking van spel, stimuleren van spel en stimuleren van taal- en rekenactiviteiten door pedagogisch medewerkers). Dit wil zeggen, dat het gebruik van VVE-programma's, het bieden van educatieve ondersteuning door pedagogisch medewerkers positief beïnvloedt. Dit resultaat is in overeenstemming met de verwachtingen, aangezien ook eerder onderzoek aantoont, dat het gebruik van VVE-programma's de kwaliteit van kinderopvang verhoogt (Frede, 1995; Pianta et al., 2005). Opvallend is echter, dat er geen significant effect bestaat tussen het structurele kenmerk VVE-programma en de variabele stimuleren van taalontwikkeling (één van de vormen van educatieve ondersteuning), terwijl er wel een positief effect bestaat tussen de variabele stimuleren van taal- en rekenactiviteiten en de variabele het gebruik van VVE-programma's. Dit verschil wordt mogelijk verklaard, doordat de variabele stimuleren van taal- en rekenactiviteiten is gemeten aan de hand van de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers, terwijl de variabele stimuleren van taalontwikkeling is gemeten aan de hand van het observatie instrument de CLASS Toddler. Daarnaast verschillen de variabelen ook in inhoud. Laatst genoemde variabele richt zich op de mate waarin de pedagogisch medewerker het taalgebruik van kinderen ondersteunt, de mate waarin zij herhaling en uitbreiding van taal biedt, handelingen benoemt en gevorderd taalgebruik gebruikt. Daarentegen richt de variabele uit de vragenlijst zich meer op de soort taalactiviteiten die pedagogisch medewerkers gebruiken.

Het tweede structurele kenmerk, aanvullende cursussen, verhoudt zich niet significant tot de educatieve ondersteuning van kinderen. Deze bevinding is afwijkend van eerdere bevindingen uit

onderzoek (Burchinal et al., 2002). Ook staat dit resultaat haaks op de bevindingen van Fukkink en collega's (2005), die aantonen dat opleiding, training en aanvullende cursussen van pedagogisch medewerkers bijdragen aan het mogelijk verhogen van de proceskwaliteit van kinderopvang. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een effect is, dat alleen het type cursus, educatief gerichte cursussen, is overwogen in dit onderzoek. Het aantal gevolgde cursussen is bijvoorbeeld niet meegenomen. Daarbij heeft het merendeel van de pedagogisch medewerkers, 105 van de 126, een aanvullende cursus gevolgd, waardoor er een vertekening in de resultaten kan optreden.

Het derde en laatste structurele kenmerk, opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers, blijkt in de lineaire regressie analyse alleen een significant effect te hebben op de afhankelijke variabele, stimuleren van taal-/rekenactiviteiten. Dit wil zeggen, dat hoe hoger het opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers is, hoe meer zij taal- en rekenactiviteiten stimuleren. Dit resultaat is in overeenstemming met de bevindingen van het NJI (2012), dat aangeeft dat de opleiding van pedagogisch medewerkers vaak breed maar niet verdiepend is, waardoor de kennisoverdracht van taal- en rekenactiviteiten mogelijk beperkt blijft. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een significant effect van opleidingsniveau op de overige afhankelijke variabelen (verrijken van spel, stimuleren van spel, faciliteren van leren en ontwikkeling, kwaliteit van feedback en het stimuleren van taalontwikkeling) is, dat binnen de verschillende opleidingsniveaus mogelijk meer de aandacht wordt gevestigd op het aanleren van algemene en sociale vaardigheden dan specifiek taal- of rekenvaardigheden. Hierdoor is er minimale variatie tussen opleidingsniveau en overige afhankelijke variabelen, waardoor een effect uitblijft.

De resultaten van de analyse, ter beantwoording van de tweede deelvraag, geven geen significant effect weer. Er is geen mediërend verband van begeleiding op de werkvloer op de relatie tussen structurele en educatieve kwaliteitskenmerken van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Dit wil zeggen, dat de relatie tussen structurele kwaliteitskenmerken en de educatieve kwaliteit niet beïnvloed wordt door de derde variabele, begeleiding op de werkvloer. Dit is niet in overeenstemming met de verwachtingen, aangezien eerder onderzoek van Moolenaar en collega's (2012) impliceert, dat begeleiding en feedback kunnen zorgen voor een verandering in perceptie over eigen professioneel functioneren en daarmee in verband gebracht kan worden met verhoogde schoolprestaties van leerlingen. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een significant effect in de huidige studie is, dat dergelijke informatie uitwisseling tussen pedagogisch medewerkers nog een relatief onbekend begrip is op voorschoolse voorzieningen (Stremmel et al., 1993). De minimale toepassing hiervan kan daardoor voor een niet significant verband gezorgd hebben.

Vervolgens kan de derde deelvraag, er bestaat een significant effect tussen de structurele en educatieve kwaliteit op peuterspeelzalen ten opzichte van kinderdagverblijven, positief bevestigd worden. In tegenstelling tot kinderdagverblijven blijkt op peuterspeelzalen het structurele kenmerk, VVE-programma, een klein tot matig positief effect te hebben op het stimuleren van spel, het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten en het faciliteren van leren en ontwikkeling door pedagogisch medewerkers op peuterspeelzalen. Dit wil zeggen, dat het gebruik van een VVE-programma het stimuleren van spel, taal-/rekenactiviteiten en het faciliteren van leren en ontwikkeling van kinderen door pedagogisch medewerkers positief beïnvloedt. In tegenstelling tot bovenstaande resultaten op peuterspeelzalen, blijken er op kinderdagverblijven geen significante effecten te bestaan van structurele kenmerken op educatieve kwaliteit. Daarnaast, is een mogelijke verklaring voor het verschil in resultaten tussen kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, dat VVE-programma's meer passen bij de leeftijdsgroep en het doel van peuterspeelzalen; de ontwikkeling van het kind en de voorbereiding op het basisonderwijs (Boink., n.d.). Daarbij werken kinderdagverblijven, in verhouding met peuterspeelzalen, minder met VVE-programma's, waardoor er minder variatie is.

Daarnaast valt op, dat wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de twee voorschoolse voorzieningen, alleen op peuterspeelzalen opleidingsniveau een matig positief effect heeft op het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten door pedagogisch medewerkers. Dit wil zeggen, dat hoe hoger het opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers is, hoe meer zij taal- en rekenactiviteiten stimuleren. Dit effect is niet gevonden voor kinderdagverblijven. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een effect van opleidingsniveau op kinderdagverblijven, kan liggen bij het doel van kinderdagverblijven: de opvang van kinderen. Het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten is ook minder passend bij de ontwikkelingsfase van kinderen op kinderdagverblijven in vergelijking met peuterspeelzalen, gezien de leeftijd. Hierdoor zou het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten minder toegepast kunnen worden, wat kan zorgen voor het uitblijven van een effect. Tenslotte is een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een effect van opleiding op het stimuleren van taal- en rekenactiviteiten bij kinderdagverblijven, dat de verdeling van opleidingsniveau binnen de twee voorschoolse voorzieningen verschilt. Waar binnen peuterspeelzalen de verhouding tussen de opleidingen MBO niveau drie en MBO niveau vier en HBO vrijwel gelijk is, heeft binnen kinderdagverblijven de opleiding MBO niveau drie de overhand.

Wanneer naar de verschillende onderzoeksinstrumenten gekeken wordt, valt op dat alleen de dimensie faciliteren van leren en ontwikkeling van het observatie instrument de CLASS-Toddler, op één multi-pele regressie analyse een klein effect heeft op het structurele kenmerk, VVE-

programma. Hieruit blijkt, dat het gebruik van een VVE-programma, het faciliteren van leren en ontwikkeling van kinderen op peuterspeelzalen positief beïnvloedt. Effecten van het kenmerk VVE-programma op andere dimensies blijven uit. Meer significanties, bijvoorbeeld voor het stimuleren van spel, taal- en rekenactiviteiten, worden gevonden in de resultaten van de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers. Dit verschil in resultaten is mogelijk te verklaren door de verschillende onderzoeksinstrumenten en hun betrouwbaarheid. Mogelijk hebben pedagogisch medewerkers, die gebruik maken van een VVE-programma, de vragenlijst bijvoorbeeld ook sociaal wenselijker ingevuld.

Aan de hand van bovenstaande resultaten van de drie deelvragen van dit onderzoek kan gesteld worden, dat de relatie tussen structurele kwaliteitskenmerken en educatieve kwaliteit, significant verband houdt. Er bestaat alleen een klein positief effect van het gebruik van VVE-programma's op het verrijken van spel, stimuleren van spel, en stimuleren van taal- en rekenvaardigheden door pedagogisch medewerkers. Dit wil zeggen dat het gebruik van een VVE-programma de genoemde vormen van educatieve ondersteuning positief beïnvloedt en mogelijk verhoogt.

Kanttekeningen

Mogelijke beperkingen van het huidige onderzoek kunnen liggen bij de onderzoekseenheden, de pedagogisch medewerkers. Zij worden tijdens live-observaties een ochtend lang geobserveerd door een observant. Hierdoor kunnen pedagogisch medewerkers zich sociaal wenselijk gaan gedragen (Baarda, 2009). Daarbij kan het geobserveerd worden door een observant ook een bron van onbetrouwbaarheid zijn (Kievit, Tak, & Bosch, 2009). Ook hebben de pedagogisch medewerkers de vragenlijst niet anoniem ingevuld, wat kan leiden tot sociaal wenselijke antwoorden (Baarda, 2009).

Een andere kanttekening kan worden gemaakt bij het verschil in grootte en homogeniteit tussen de peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Dit verschil is aanzienlijk, waardoor scheve uitkomsten mogelijk zijn.

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kan een mogelijke beperking binnen dit onderzoek zijn. De live-observaties zijn verricht door verschillende observanten. Deze observanten kunnen ondanks hun behaalde training toch verschillend hebben gescoord, waardoor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid niet optimaal is.

Implicaties

Uit de resultaten van het huidige onderzoek lijkt vooral het structurele kenmerk, gebruik van VVE-programma's, een positief effect te hebben op verschillende vormen van educatieve ondersteuning van kinderen. Dit geldt vooral op peuterspeelzalen. Daarbij moeten bovenstaande kanttekeningen echter wel bij in overweging genomen worden. Vooralsnog is dit een belangrijke bevinding omdat dit aangeeft dat VVE-programma's de educatieve ondersteuning en mogelijk ook de pedagogische kwaliteit van voorschoolse voorzieningen positief kan beïnvloeden. Dit is belangrijk voor de toekomst van het kind omdat de basis van kinderen op sociaal, emotioneel, cognitief en taalontwikkelingsgebied beter ontwikkeld zal zijn naar mate de educatieve kwaliteit van voorschoolse voorzieningen hoger is (NCKO, 2011). Hierdoor worden ook de kansen voor het kind in de maatschappij vergroot. Het implementeren van voor- en vroegschoolse educatieprogramma's op zowel kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in Nederland kan, gezien de resultaten van dit onderzoek, hier mogelijk een rol in spelen.

Toekomstig onderzoek

Toekomstig onderzoek heeft mogelijk baat bij het meenemen van niet alleen het type, maar ook naar het aantal cursussen dat pedagogisch medewerkers hebben gevolgd. Het is mogelijk dat hoe meer cursussen op het gebied van educatieve ondersteuning gevolgd zijn, het effect ook groter zal zijn.

Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat elektronische feedback op de werkvloer een werkzaam mechanisme is ter verbetering van de ondersteuningsvaardigheden van pedagogisch medewerkers (Fukkink et al., 2007; Reedy et al., 2001). Het dient aanbeveling om de rol van begeleiding op de werkvloer voor de pedagogische kwaliteit van voorschoolse voorzieningen verder uit te lichten. Daarbij lijkt onderzoek naar de mogelijke bijdrage hiervan voor educatieve ondersteuningsvaardigheden van pedagogisch medewerkers, nog in de kinderschoenen te staan.

Referenties

- Baarda, B. (2009). Dit is onderzoek. Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Belangenvereniging van ouders in de kinderopvang [Boink]. (n.d.). Peuterspeelzalen. Verkregen op 20 mei 2012, op <http://www.boink.info/peuterspeelzalen>.
- Burchinal, M., Cryer, D., & Clifford, R.M. (2002). Caregiver training and classroom quality in child care centers. *Applied Developmental Science*, 6, 2-11.
- Burchinal, M., Howes, C., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R. & Barbarin, O. (2008). Predicting child outcomes at the end of kindergarten from the quality of pre-kindergarten teacher-child interactions and instruction. *Applied Developmental Science*, 12, 140-153.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Opgroeien in diversiteit. Beschrijvingen van de vervolgmeting Monitor Diversiteit in het Jeugdbeleid*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Cohortonderzoek Onderwijs Loopbanen het jonge kind/ voor- en vroegschoolse educatie. (n.d.). Verkregen op 12 oktober 2011, op <http://www.precool.nl/doelenopzet/>.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using spss*. Thousand Oaks: SAGE Publications Ltd.
- Frede, E. (1995). The role of program quality in producing early childhood program benefits. *The Future of Children*, 5, 115-132.
- Fukkink, R. G., & Lont, A. (2007). Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 294-311.
- Fukkink, R., Tavecchio, L., de Kruif, R., Vermeer, H., & van Zeijl, J. (2005). Criteria voor kwaliteit van kinderopvang: Visies van sleutelfiguren. *Pedagogiek*, 4, 243-261.
- Gevers Deynoot-Schaub, M., & Riksen-Walraven, M. (2002). Kwaliteit onder druk: De kwaliteit van opvang in Nederlandse kinderdagverblijven in 1995 en 2001. *Pedagogiek*, 2, 109-124.
- Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R., & Barbarin, O. (2008). Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 27-50.
- Kievit, T., Tak, J. A., & Bosch, J. D. (2009). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom.

- La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2011). Classroom Assessment Scoring System - CLASS Toddler. Charlottesville: Teachstone
- Mashburn, A.J., Pianta, R.C., Hamre, B.K., Downer, J.T., Barbarin, O., Burchinal, M., Bryant, D., et al. (2008). Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, languages and social skills. *Child development*, 79, 732-749.
- Mims, S.U., Scott-Little, C., Lower, J.K., Cassidy, D.J. & Hestenes, L.L. (2008). Education level and stability as it relates to early childhood classroom quality: a survey of early childhood program directors and teachers. *Journal of Research in Childhood Education*, 23, 227-237.
- Moolenaar, N.M., Slegers, P.J.C., & Daly, A.J. (2012). Teaming up: linking collaboration networks, collective efficacy and student achievement. *Teaching and Teacher Education*, 28, 251-262.
- National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Early Child Care Research Network (2000). Characteristics and quality of child care for toddlers and preschoolers. *Applied Developmental Science*, 4, 116-135.
- Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) (2011). Pedagogische kwaliteit van de kinderopvang en de ontwikkeling van jonge kinderen: een longitudinale studie. Verkregen op 10 november 2011 op http://www.vandemaker.nl/ncko_drupal/files/u12/NCKO_Effectstudie_maart2011_def.pdf
- Nederlands Jeugd Instituut (2012). Opleiding en bijscholing. Verkregen op 25 januari 2012 op <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/26/435.html>
- Onderwijsinspectie (2011). Kwaliteit gemeentelijk toezicht kinderopvang 2009 en 2010. Verkregen op 25 januari 2012 op http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2011/Kwaliteit+gemeentelijk+toezicht+kinderopvang+printversie.pdf
- Pianta, R., Howes, C., Burchinal, M., Bryant, D., Clifford, R., Early, D., & Barbarin, O. (2005) Features of pre-kindergarten programs, classrooms, and teachers: do they predict observed classroom quality and child-teacher interactions? *Applied Developmental Science*, 9, 144-159.
- Preacher, K.J., & Hayes, A.F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 36, 717-731.
- Reedy, P., Luiselli, J.K., & Thibadeau, S. (2001). Improving staff performance in a residential child care setting using computer-assisted feedback. *Child & Family Behavior Therapy*, 23, 43

51.

- Riksen-Walraven, J.M.A. (2004). Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria. In Fukkink, R., Tavecchio, L., de Kruif, R., Vermeer, H., & van Zeijl, J. (2005). *Criteria voor kwaliteit van kinderopvang: Visies van sleutelfiguren. Pedagogiek, 4*, 243-261.
- Schütz, G., Ursprung, H.W., & Woessmann, L. (2009). Education policy and equality of opportunity. Verkregen op 25 januari 2012 op http://www.ifogeschaeftsklima.info/portal/page/portal/DocBase_Content/WP/WP-CESifo_Working_Papers/wp-cesifo-2005/wp-cesifo-2005-08/cesifo1_wp1518.pdf
- Stremmel, A.J., Benson, M.J., & Powell, D.R. (1993). Communication, satisfaction and emotional exhaustion among child care center staff: directors, teachers and assistant teachers. *Early Childhood Research Quarterly, 8*, 221-233.
- Thomason, A.C., & La Paro, K.M. (2009): Measuring the quality of teacher–child interactions in toddler child care. *Early Education & Development, 20:2*, 285-304.
- Thoonen, E.E.J., Slegers, P.J.C., Oort, F.J., Peetsma, T.T.D., & Geijsel, F.P. (2011). How to improve teaching practices: the role of teacher motivation, organizational factors, and leadership practices. *Educational Administration Quarterly, 47*, 496–536.
- Vermeer, H.J., van IJzendoorn, M.H., de Kruif, R.E.L., Fukkink, R.G., Tavecchio, L.W.C., Riksen-Walraven, J.M.A., & van Zeijl, J. (2005). Kwaliteit van Nederlandse kinderdagverblijven: Trends in kwaliteit in de jaren 1995-2005. Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek in opdracht van Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Vermeer, H.J., van IJzendoorn, M.H., de Kruif, R.E.L., Fukkink, R.G., Tavecchio, L.W.C., Riksen-Walraven, J.M.A., & van Zeijl, J. (2008). Child care in the Netherlands: trends in the quality over the years 1995-2005. (2008). *The Journal of Genetic Psychology, 169*, 360–385.
- World Health Organization (2011). Early child development. Verkregen op 17 oktober 2011 op <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs332/en/>

Bijlagen

Dimensies van het domein Educatieve ondersteuning.

Faciliteren van leren en ontwikkeling

- Actief faciliteren (gelegenheden voor exploratief spel en leren)
- Ontplooiën van cognitieve vaardigheden (stimuleren denkvaardigheden kind, verbanden tussen kennis en dagelijks leven leggen)
- Actieve betrokkenheid van kinderen (materialen gebruiken, fysiek/verbaal betrokken)

Kwaliteit van feedback

- Scaffolding (handeling pedagogisch medewerker in reactie op een poging van het kind)
- Informatie verschaffen (verklaren en uitbreiden)
- Aanmoediging en bevestiging (individuele, specifieke of algemene feedback)

Stimuleren van taalontwikkeling

- Taalgebruik ondersteunen (wederzijdse interactie, open vragen)
- Herhaling en uitbreiding (van communicatiepogingen kind)
- Benoemen van handelingen (van pedagogisch medewerker of kind)
- Gevorderd taalgebruik (uitleg nieuwe woorden, verscheidenheid vocabulaire)

Vragen uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers.

Vraag 1

De volgende uitspraken gaan over uw aanpak bij het spelen en het spel van kinderen in uw groep.

Wilt u aangeven in hoeverre de uitspraken op u van toepassing zijn?

Tijdens het spelen:

- Doe ik voorstellen die het spel kunnen verrijken
- Draag ik attributen en materialen aan die kinderen uitdagen tot rijker spel
- Stel ik kinderen vragen die het spel stimuleren
- Maak ik inhoudelijke opmerkingen over het spel

Vraag 2

Hieronder staan uitspraken over spelen en 'doen alsof' spel. Hoe vaak doet of zegt u dit?

- Ik doe voor hoe je iets 'net alsof' kunt doen, bijvoorbeeld 'net alsof' thee drinken, eten koken of een knuffel voeren.
- Ik moedig kinderen aan om met andere kinderen mee te gaan in 'doen alsof' spel, zoals eten koken of een knuffel voeren.
- Ik doe voor hoe je een voorwerp kunt gebruiken voor iets anders dan waar het voor bedoeld is,

bijvoorbeeld met een blokje rijden alsof het een auto is.

- Ik moedig kinderen aan om met andere kinderen mee te gaan in het gebruiken van je handen om iets 'net alsof' te doen, zonder gebruik te maken van een voorwerp
- Ik laat kinderen zien hoe je je kunt verplaatsen in een andere persoon door 'doen alsof' spel, door bijvoorbeeld de rol van 'vader', 'moeder' of 'kok' te spelen.
- Ik laat kinderen van tevoren nadenken over welke rol ze willen spelen in 'doen alsof spel'.

Vraag 3

Hieronder staan uitspraken over samen spelen en plannen maken. Hoe vaak doet of zegt u dit?

- Voordat kinderen beginnen met een werkje of een activiteit, vraag ik ze hoe ze het gaan aanpakken, wat het plan is.
- Voordat kinderen in een speelhoek, bijvoorbeeld poppenhoek/bouwhoek gaan spelen laat ik ze eerst bedenken en samen bespreken hoe ze gaan spelen
- Als kinderen klaar zijn met hun werkje vraag ik ze hoe het is gegaan en wat ze er van vinden
- Als de aandacht van één of meer kinderen verslapt tijdens een activiteit probeer ik ze er weer bij te betrekken, bijvoorbeeld door vragen te stellen of een nieuw idee in te brengen.
- Ik stimuleer kinderen om een taakje of spelletje toch af te maken als ze er al snel mee willen stoppen, bijvoorbeeld bij een knutselwerkje of een puzzel.

Vraag 9

Deze vragen gaan over mogelijke tel- en rekenactiviteiten die u met twee- en driejarige kinderen kunt doen. Het gaat erom wat u doet of zegt en wat u de kinderen laat doen of zeggen.

- Kinderen tellen en dan vragen 'hoeveel kinderen zijn er vandaag? Hoeveel kinderen zitten aan tafel of in de kring?'
- Vragen of zeggen wie het meeste heeft of de grootste of langste is, wie meer of minder heeft.
- Meten of wegen en bespreken wie of wat het grootste, langste, zwaarste, ... is
- Zeggen wie als eerste aan de beurt is, wie als tweede, wie als derde... wie als laatste
- Benoemen van een driehoek, vierkant, rechthoek, cirkel
- Voorwerpen of plaatjes in groepjes sorteren (wat hoort bij elkaar, bijvoorbeeld wat is allemaal fruit?)

Vraag 10

Deze vragen gaan over mogelijke taalactiviteiten die u met twee- en driejarige kinderen kunt doen.

Het gaat erom wat u doet of zegt en wat u de kinderen laat doen en zeggen.

Hoe vaak komt dit voor?

- Benoemen van dingen in de omgeving, zoals 'dat is een bal', en dingen die gebeuren, zoals 'de bal rolt weg (omdat hij rond is)'.
- Kinderen vragen naar een verklaring, bijvoorbeeld vragen 'hoe kan dat nou?'
- Betekenis van woorden uitleggen
- Kinderen in eigen woorden laten herhalen wat in de groep of tijdens de uitleg gezegd is
- Nieuwe woorden terug laten komen in verschillende activiteiten (bijvoorbeeld themahoeken, verhaaltjes naspelen).
- Met de kinderen gesprekken voeren over een informatief onderwerp, bijvoorbeeld over planten en dieren, seizoenen, iets uit de geschiedenis.
- Met de kinderen uitgebreide gesprekken voeren over hun persoonlijke ervaringen, bijvoorbeeld over wat ze in het weekend of op vakantie hebben meegemaakt
- Kinderen vragen naar hun ervaringen rondom het thema van een boek alvorens het te lezen
- Tijdens of na het voorlezen kinderen vragen stellen over de inhoud van het verhaal

Vraag 15

Wilt u van de volgende activiteiten aangeven of dit gebeurt in uw team?

- Overleg met teamleden
- Activiteiten en thema's inhoudelijk evalueren en bijstellen
- Samen bespreken van het ontwikkelingsniveau en sociaal functioneren van groepen
- Samen bespreken van kinderen die extra aandacht en zorg nodig hebben
- Geobserveerd worden en feedback krijgen (bijvoorbeeld door hoofd, coördinator of begeleider)
- Bij elkaar in de groepen kijken om van elkaar te leren en elkaar feedback te geven
- De pedagogische doelen van het werk en de omgang met kinderen samen bespreken
- De educatieve doelen van het werk en de stimulering van kinderen met elkaar bespreken

Vraag 22

Welke opleiding heeft u voor het beroep 'pedagogisch medewerk(st)er' gevolgd?

- een sociaal pedagogische MBO opleiding
- een pedagogische HBO opleiding
- pedagogische wetenschappen

- overige opleiding

Vraag 25

Volgt u of heeft u één of meer van onderstaande aanvullende cursussen op het gebied van kinderen of kinderopvang gevolgd?

- nee, ik heb geen aanvullende cursussen gevolgd.
- ja, ik heb aanvullende cursussen gevolgd:
 - ter verbetering van mijn taalvaardigheid
 - in de omgang met baby's of peuters
 - over de ontwikkeling van kinderen
 - in de omgang met moeilijke kinderen
 - in spelactiviteiten met kinderen
 - in muziek en dans met kinderen

Vraag 26

Maakt u gebruik van een specifiek educatief programma (VVE) voor de ontwikkeling van jonge kinderen?

- nee, wij maken geen gebruik van een specifiek educatief programma
- ja, wij maken gebruik van een specifiek educatief programma